

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2018

Επιμέλεια, Πρόλογος: Μ. Δ. Χρυσομάλλης

Καθηγητής Νομικής Σχολής, ΔΠΘ

Προλογικό σημείωμα

Στις σελίδες που ακολουθούν προσεγγίζουμε την παρουσία της Ελλάδας ενώπιον των δικαστικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹ κατά το έτος 2018. Πρόκειται για μία καταγραφή των αποφάσεων των ενωσιακών Δικαστηρίων με ελληνικό ενδιαφέρον, ταξινομημένων κατά θεματική ενότητα και όχι κατά την ημερομηνία έκδοσης ή το είδος διαδικασίας / προσφυγής. Τέτοιες θεωρούμε, κυρίως, τις αποφάσεις επί προσφυγών για παράβαση, που ασκήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, τις αποφάσεις επί προσφυγών ακυρώσεως, κατά παραλείψεων και αποζημιώσεως που ασκήθηκαν από την ελληνική Κυβέρνηση ή από Έλληνες (φυσικά ή νομικά πρόσωπα) κατά των κοινοτικών οργάνων, τις προδικαστικές παραπομπές στο ΔΕΕ εκ μέρους ελληνικών δικαστηρίων και, ενδεχομένως, τις παραπομπές στο Δικαστήριο εκ μέρους δικαστηρίων άλλων Κρατών-μελών, στις οποίες εμπλέκεται Έλληνας ως διάδικος στην κύρια δίκη και, τέλος, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου (ΔΕΕ) επί αναιρέσεων κατά των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου (ΓΔΕΕ).

Παρακάτω καταγράφονται μόνο οι οριστικές αποφάσεις του ΔΕΕ ή του ΓΔΕΕ και όχι οι εισαχθείσες υποθέσεις κατά την περίοδο αναφοράς ή οι υποθέσεις επί των οποίων δεν έχει εκδοθεί οριστική απόφαση αλλά βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο (π.χ. έχουν δημοσιευθεί οι προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα). Εξάλλου, έχουν παραληφθεί μόνο οι υπαλληλικές προσφυγές Ελλήνων υπαλλήλων των ενωσιακών Οργάνων στα οποία απασχολούνται, στο βαθμό που αυτές παρουσιάζουν μόνο προσωπικό ενδιαφέρον και θα επιβάρυναν αδικαιολόγητα την παρουσίαση. Η αναφορά παρακάτω περιορίζεται στον τίτλο της απόφασης (Δικαστήριο, αριθμός απόφασης, διάδικοι, ημερομηνία εκδόσεως), στη συνοπτική

¹Κατά το άρθρο 19 ΣΕΕ το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελείται από το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και τα Ειδικευμένα Δικαστήρια

περίληψη καθώς και στο διατακτικό της ενώ δεν περιλαμβάνει άλλα μέρη και, κυρίως, το σκεπτικό της απόφασης. Οι ενδιαφερόμενοι, πάντως, μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη διαδικτυακή πύλη του ΔΕΕ (<http://curia.eu.int>) για να αντλήσουν το σύνολο των στοιχείων μίας αποφάσεως. Από τη μελέτη των ελληνικού ενδιαφέροντος αποφάσεων των Δικαστηρίων της ΕΕ παρατηρούμε τα εξής:

1. Κατά την περίοδο αναφοράς (2018) καταγράφηκαν δώδεκα (12) μόνο αποφάσεις με ελληνικό ενδιαφέρον, σύμφωνα με τα κριτήρια που τέθηκαν παραπάνω. Ο αριθμός αυτός είναι κατά πολύ μειωμένος σε σύγκριση με το 2017, όταν σημειώθηκε σχεδόν διπλάσιος αριθμός υποθέσεων (21) αλλά σε συμφωνία με προηγούμενα έτη (μόλις 11 αποφάσεις το 2011 και το 2013, 13 το 2012 και 17 το 2016). Όπως είχαμε παρατηρήσει στο αντίστοιχο σημείωμά μας για το 2017 ο αρκετά αυξημένος αριθμός οφείλονταν σε αποφάσεις επί υποθέσεων κρατικών ενισχύσεων, που παρουσιάζουν μια αυξητική τάση τα τελευταία έτη ενώ και οι αποφάσεις επί προσφυγών για παράβαση ήταν ελαφρώς αυξημένες και ήρθαν να υπερκαλύψουν τον σταθερά μειωμένο αριθμό προδικαστικών παραπομπών εκ μέρους των ελληνικών δικαστηρίων. Το γενικό συμπέρασμα που συνάγεται από τη διαχρονική έρευνα της παρουσίας της Ελλάδας ενώπιον του Δικαστηρίου είναι ότι ο ετήσιος αριθμός αποφάσεων με ελληνικό ενδιαφέρον δεν μπορεί να αυξηθεί θεαματικά όσο ο αριθμός ελληνικών προδικαστικών παραπομπών παραμένει εξαιρετικά χαμηλός και αποκλίνει σημαντικά από τους αριθμούς άλλων Κρατών-μελών (βλ. παρακάτω). Ενδεικτικοί είναι οι αριθμοί προδικαστικών παραπομπών που περιήλθαν στο Δικαστήριο κατά το 2018: Γερμανία 78, Ιταλία 68, Ισπανία 67, Γαλλία 41 και Βέλγιο 40².

2. Το 2018 παρουσιάζεται η ίδια βελτιωμένη εικόνα της χώρας μας σε ότι αφορά τις παραβιάσεις της ενωσιακής νομοθεσίας, που παρατηρείται από το 2010 και μετά. Έτσι, από τον εξαιρετικά υψηλό αριθμό των είκοσι δύο (22) αποφάσεων του

²Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Έκθεση Πεπραγμένων 2018 – Ανασκόπηση Έτους, σελ. 42, διαθέσιμη στο διαδικτυακό τόπο: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-06/20190650_ra_pan_el_2019-06-06_09-48-19_869.pdf

Δικαστηρίου, που εκδόθηκαν το 2009, με τις οποίες αναγνωρίστηκε στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 258 ΣΛΕΕ (προσφυγή κατά Κράτους-μέλους) η παραβίαση των υποχρεώσεων εκ μέρους της Ελληνικής Δημοκρατίας, καταγράφονται τέσσερις (4) καταδικαστικές αποφάσεις κατά την περίοδο αναφοράς³. Οι λόγοι αυτής της βελτίωσης έχουν εκτεθεί διεξοδικά στο αντίστοιχο σημείωμά μας για το 2014⁴, οπότε παρέλκει η εκτενής επανάληψή τους. Επιγραμματικά μπορούμε να πούμε ότι αυτή, κατά τη γνώμη μας, οφείλεται: Στη σημασία που φαίνεται να αποδίδει πλέον η χώρα μας στην τήρηση των υποχρεώσεων της έναντι της Ένωσης, στην προσπάθεια να αποτινάξει από πάνω της την κατηγορία του Κράτους – παραβάτη των υποχρεώσεων του και ταυτόχρονα να ενδυναμώσει τις διαπραγματευτικές δυνατότητές της εντός της ενωσιακών θεσμών και, τέλος, στη βελτίωση των ρυθμών με τους οποίους η ελληνική δημόσια διοίκηση προωθεί την ενσωμάτωση κανόνων του ενωσιακού δικαίου στην εσωτερική έννομη τάξη αλλά και των δυνατοτήτων συνεννόησης και διαπραγμάτευσης με την Επιτροπή, με σκοπό τη διευθέτηση των παραβιάσεων σε προδικαστικό στάδιο⁵. Η βελτιωμένη αυτή εικόνα «θαμπώνει» αν ληφθούν υπόψη δύο παράμετροι:

Πρώτον, η Ελλάδα παραμένει η πρώτη χώρα σε εισηγμένες προσφυγές για παράβαση κατά την πενταετία 2013 – 2017, αφού η Επιτροπή προσέφυγε κατά της χώρας μας συνολικά είκοσι τέσσερις (24) φορές για παράβαση της ενωσιακής νομοθεσίας (τις επόμενες θέσεις καταλαμβάνουν η Πολωνία με 21 προσφυγές και η Γερμανία με 19), ενώ στο ίδιο διάστημα εκδόθηκαν δέκα οκτώ (18) καταδικαστικές αποφάσεις κατά της χώρας μας, που και πάλι την φέρνουν στην πρώτη θέση μεταξύ των 28 Κρατών-μελών (τις επόμενες θέσεις καταλαμβάνουν η Ισπανία με 17

³Η αποκλιμάκωση ξεκίνησε το 2010 με επτά (7) καταδικαστικές αποφάσεις, ενώ το 2011 καταγράφηκαν τέσσερις (4), το 2012 πέντε (5), το 2013 δύο (2), το 2014 τέσσερις (4), το 2015 τρεις (3) το 2016 τέσσερις (4) και το 2015 πέντε (5) καταδικαστικές αποφάσεις σε βάρος της χώρας μας.

⁴ *Μιχ. Χρυσομάλλη*, Η Ελλάδα ενώπιον των Δικαστηρίων της ΕΕ 2012 – 2013, ηλεκτρονικό περιοδικό DIGESTA, διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: <http://digestaonline.gr/index.php/2-uncategorised/3-digesta-online-2014>

⁵Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να διερευνηθεί αυτόνομα αν η κατάσταση αυτή οφείλεται και στην πίεση που ασκείται από την υπαγωγή της χώρας μας σε καθεστώς ενισχυμένης εποπτείας (τρόικα και κουαρτέτο) κατόπιν της προσφυγής της στους ευρωπαϊκούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς από το Μάιο 2010.

καταδικαστικές αποφάσεις και η Ιταλία με 16)⁶. Θα πρέπει να σημειώσουμε, εξάλλου, ότι κατά μέσο όρο τα τελευταία έτη αντιστοιχεί 1 έως 1,2 καταδικαστικές αποφάσεις ανά Κράτος-μέλος (ΕΕ/28). Έτσι το 2018 το Δικαστήριο εξέδωσε τριάντα (30) καταδικαστικές αποφάσεις σε βάρος δέκα επτά (17) Κρατών-μελών.

Δεύτερον, αναμφίβολα αποτελεί αρνητικό στοιχείο το γεγονός ότι μεταξύ των τεσσάρων (4) καταδικαστικών αποφάσεων του 2018 καταγράφονται δύο (2) με τις οποίες απ' αυτές που χαρακτηρίζονται «πεισματικές», δηλαδή αυτές με τις οποίες, σύμφωνα με το άρθρο 260 ΣΛΕΕ, επιβάλλονται χρηματικές κυρώσεις για τη μη συμμόρφωση σε προηγούμενη καταδικαστική απόφαση του ΔΕΕ⁷. Οι δύο αποφάσεις αφορούσαν (α) την παράλειψη της Ελλάδας να ανακτήσει τις κηρυχθείσες με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-485/10, Επιτροπή κατά Ελλάδα, παράνομες κρατικές ενισχύσεις, που χορηγήθηκαν προς τα Ελληνικά Ναυπηγεία ΑΕ στο διάστημα 1996 – 2003 και (β) τη μη συμμόρφωση στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-119/02, Επιτροπή κατά Ελλάδα, με την οποία κρίθηκε ότι η Ελλάδα μη λαμβάνοντας τα αναγκαία μέτρα για την εγκατάσταση αποχετευτικού δικτύου των αστικών λυμάτων της περιοχής του Θριασίου Πεδίου και μη υποβάλλοντας σε επεξεργασία αυστηρότερη της δευτεροβάθμιας τα αστικά λύματα της περιοχής αυτής πριν από την απόρριψή τους στην ευαίσθητη περιοχή του κόλπου της Ελευσίνας, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τι διατάξεις της Οδηγίας 91/271. Σε μια περίοδο οικονομικής στενότητας της χώρας μας η υποχρέωση καταβολής κατ' συνολικού αποκοπή ποσού 15 εκατομμυρίων ευρώ (10 εκατ. για την πρώτη των παραπάνω περιπτώσεων και 5 εκατ. για την δεύτερη) αλλά και απειλή καταβολής χρηματικών ποινών ύψους 7.294.000 και 3.276.00 ευρώ αντίστοιχα ανά εξάμηνο μη συμμόρφωσης στις αποφάσεις του Δικαστηρίου δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν αμελητέες.

Τέλος, θα πρέπει να τονισθεί ότι μεταξύ των τεσσάρων (4) καταδικαστικών αποφάσεων οι δύο (2) αφορούν τον τομέα των κρατικών ενισχύσεων, μια (1) τη

⁶ Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Έκθεση Πεπραγμένων 2017 – Δικαιοδοτικό Έργο, σελ. 125 επ., διαθέσιμη στο διαδικτυακό τόπο: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-06/ra_2017_el_web.pdf

⁷ Το 2009 ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων με τις οποίες επιβλήθηκαν χρηματικές κυρώσεις κατά της χώρας μας έφτασε στις έξι (6), που συνιστούσε μια εξαιρετικά αρνητική και επώδυνη οικονομικά για τη χώρα μας επίδοση.

φορολογία (ειδικοί φόροι κατανάλωσης) και μια (1) την προστασία του περιβάλλοντος, που ιστορικά αποτελεί τον τομέα της ενωσιακής νομοθεσίας, στον οποίο σημειώνονται οι περισσότερες παραβιάσεις τόσο από την χώρα μας όσο και από τα υπόλοιπα Κράτη-μέλη. Αν παρατηρήσει κανείς καλύτερα θα διαπιστώσει ότι οι παραβιάσεις της περιβαλλοντικής νομοθεσίας τα τελευταία έτη εντοπίζονται σχεδόν αποκλειστικά στην επεξεργασία των αστικών λυμάτων και στη διαχείριση των αποβλήτων. Αυτό ενισχύει προηγούμενο συμπέρασμά μας ότι οι τομείς αυτοί έχουν αναδειχθεί στα κυριότερα ζητήματα τριβής με την Ευρωπαϊκή Ένωση, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε εγγενείς αδυναμίες του ελληνικού πολιτικού συστήματος.

3. Το 2018 εντοπίζεται μόλις μια (1) απόφαση του ΔΕΕ επί προδικαστικής παραπομπής κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, που προήλθε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ). Η σταθερά μικρή έως ελάχιστη συνεργασία των ελληνικών δικαστηρίων με το ΔΕΕ μέσω της προδικαστικής διαδικασίας και το 2018⁸ επιβεβαιώνει σε μεγάλο βαθμό τα συμπεράσματα στα οποία καταλήξαμε παρουσιάζοντας την ελληνική παρουσία στα δικαστικά όργανα της Ένωσης για την προηγούμενη πενταετία, ορισμένα εκ των οποίων είμαστε υποχρεωμένοι σε γενικές γραμμές να επαναλάβουμε:

Πρώτον, ο εξαιρετικά μικρός αριθμός των προδικαστικών παραπομπών εκ μέρους των ελληνικών δικαστηρίων κινείται σε ρυθμούς αντίθετους με την ευρωπαϊκή τάση αύξησης του αριθμού των προδικαστικών παραπομπών. Είναι ενδεικτικό ότι το 2018 το Δικαστήριο εξέδωσε πεντακόσιες είκοσι (520) αποφάσεις επί προδικαστικών παραπομπών, που ισοδυναμεί κατά μέσο όρο σε 18,5 προδικαστικές παραπομπές ανά Κράτος-μέλος (ΕΕ 28)⁹. Το γεγονός αυτό θα πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης και αντιμετώπισης τόσο από τις Νομικές Σχολές όσο και από τα αρμόδια διοικητικά και εκπαιδευτικά όργανα της δικαιοσύνης.

⁸Οι αντίστοιχοι αριθμοί για τα αμέσως προηγούμενα έτη ήταν: τρεις (3) το 2012, τέσσερεις (4) το 2013, μία (1) το 2014, μία (1) το 2015, τρεις (3) το 2016 και δύο (2) το 2017

⁹Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Έκθεση Πεπραγμένων 2018 – Ανασκόπηση Έτους, σελ. 43, οπ. παρ.

Δεύτερον, δεν φαίνεται να οδηγούν σε αύξηση του αριθμού των προδικαστικών παραπομπών προερχομένων από τα ελληνικά δικαστήρια τα εξής γεγονότα: η αναγνώριση από το ΔΕΚ, με τη γνωστή απόφαση *Köbler*¹⁰, της ευθύνης των Κρατών-μελών σε αποκατάσταση της ζημίας που προκαλείται με αποφάσεις των ανωτάτων δικαστηρίων, όταν αυτές είναι αντίθετες με ενωσιακό δίκαιο (εξωσυμβατική ευθύνη), η σημαντική βελτίωση στις επιδόσεις του ΔΕΕ όσον αφορά το χρόνο, που απαιτείται για την έκδοση εκ μέρους του αποφάσεων επί προδικαστικών παραπομπών (κατά μέσο όρο 15,7 μήνες¹¹), η καθιέρωση ταχείας διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής (στην εν λόγω διαδικασία η απόφαση εκδίδεται κατά μέσο όρο σε 3,1 μήνες)¹², καθώς και η σημαντική αύξηση της δικαστικής ύλης στο πλαίσιο των πολιτικών του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (Μετανάστευση, Άσυλο, Αστυνομική και Δικαστική Συνεργασία στις Ποινικές Υποθέσεις, Δικαστική Συνεργασία στις Αστικές Υποθέσεις).

4. Στο πλαίσιο αυτού του σημειώματος θα πρέπει να επισημάνουμε, ως έχουσες ιδιαίτερη σημασία, τις παρακάτω αποφάσεις του Δικαστηρίου:

(α) C-590/16, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας. Η διαφορά μεταξύ της Επιτροπής και της Ελληνικής Δημοκρατίας αφορούσε την πώληση αφορολόγητων πετρελαιοειδών προϊόντων από τα πρατήρια της ΚΑΕ (Καταστήματα Αφορολογητών Ειδών ΑΕ), τα οποία βρίσκονται στους μεθοριακούς σταθμούς Κήπων Έβρου, Κακαβιάς και Ευζώνων. Κατά την Επιτροπή η ελληνική νομοθεσία ήταν αντίθετη με τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/118. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 7, παρ. 1, της Οδηγίας ο ειδικός φόρος κατανάλωσης καθίσταται απαιτητός κατά τον χρόνο της θέσης σε ανάλωση και στο Κράτος-μέλος, όπου αυτή λαμβάνει χώρα, ενώ κατά την παρ. 2, στ. α', του ίδιου άρθρου, ως «θέση σε ανάλωση» νοείται η έξοδος υποκείμενων σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντων από καθεστώς αναστολής,

¹⁰ ΔΕΚ, απόφαση της 30^{ης} Σεπτεμβρίου 2003, υπόθεση C-224/01, *Köbler*, Συλλ. 2003, σελ. I - 10239

¹¹ Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Έκθεση Πεπραγμένων 2018 – Ανασκόπηση Έτους, σελ. 43, οπ. παρ.

¹² Άρθρο 267 ΣΛΕΕ και 23α Οργανισμού ΔΕΕ

συμπεριλαμβανομένης της παράτυπης εξόδου. Η Ελληνική Δημοκρατία αντέτεινε ότι τα συγκεκριμένα πρατήρια, όπου εφοδιάζονται με καύσιμα οχήματα από τρίτες χώρες τα οποία κατευθύνονται προς τις χώρες αυτές, λειτουργούν ως φορολογική αποθήκη και πραγματοποιούν, κατ' εφαρμογή απλουστευμένης διαδικασίας, εξαγωγή πετρελαιοειδών προϊόντων, με συνέπεια ο ειδικός φόρος κατανάλωσης να μην καθίσταται απαιτητός. Εξάλλου, χάρη στην απλουστευμένη διαδικασία εξαγωγής, που εφαρμόζεται, εξασφαλίζεται ότι τα καύσιμα δεν καταναλώνονται επί ελληνικού εδάφους, αλλά εξάγονται προς τρίτες χώρες. Το Δικαστήριο έχοντας ήδη αποφανθεί ότι η «θέση σε ανάλωση» κατά την έννοια του άρθρου 7 της Οδηγίας 2008/118 λαμβάνει χώρα τη στιγμή της υλικής μετακίνησης του υποκείμενου σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντος εκτός του καθεστώτος αναστολής έκρινε σε μια αρκετά φορμαλιστική τοποθέτησή του, ότι η Ελληνική Δημοκρατία παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/118, αφού η έξοδος των πετρελαιοειδών από το καθεστώς αναστολής κατά τη στιγμή του ανεφοδιασμού των οχημάτων επί του εδάφους της Ελληνικής Δημοκρατίας συνεπάγεται τη θέση τους σε ανάλωση και ότι η υπαγωγή των υποκείμενων σε ειδικό φόρο κατανάλωσης προϊόντων, μετά την έξοδό τους από το καθεστώς αναστολής, σε «τελωνειακό καθεστώς εξαγωγής» δεν μεταβάλλει την ως άνω διαπίστωση. Το Δικαστήριο, εξάλλου, απέρριψε το επιχείρημα της Ελληνικής Δημοκρατίας ότι η αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει να ερμηνευθεί η Οδηγία 2008/118 υπό την έννοια ότι η πώληση αφορολόγητων πετρελαιοειδών προϊόντων επιτρέπεται υπό τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης. Κατά το ΔΕΕ, μια τέτοια ερμηνεία θα ισοδυναμούσε με *praeter legem* παρέκκλιση από το άρθρο 7 της Οδηγίας 2008/118 και θα υπονόμει τον σκοπό της εναρμόνισης των προϋποθέσεων του απαιτητού των ειδικών φόρων κατανάλωσης και της σημασίας που αυτή έχει για την ορθή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

(β) C-260/17, Ανοδική Services ΕΠΕ κατά ΓΝΑ Ο Ευαγγελισμός, ΓΟΝΚ «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Προδικαστική Παραπομπή εκ μέρους Συμβουλίου της Επικρατείας – Ελλάδα). Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 10, περίπτωση ζ', της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ, όπως

τροποποιήθηκε με τον κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμό (ΕΕ) 2015/2170, καθώς και του άρθρου 1 της Οδηγίας 89/665/ΕΟΚ για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων. Το άρθρο 10 της Οδηγίας 2014/24 ορίζει ότι «*Η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται στις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών για: [...] ζ) συμβάσεις απασχόλησης*». Η αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο δύο ένδικων διαφορών μεταξύ της Ανοδική Services ΕΠΕ, αφενός, και του ΓΝΑ Ο Ευαγγελισμός – Οφθαλμιατρείο Αθηνών – Πολυκλινική (στο εξής: ΓΝΑ Ευαγγελισμός) και του Γενικού Ογκολογικού Νοσοκομείου Κηφισιάς – (ΓΟΝΚ) «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (στο εξής: ΓΟΝΚ Άγιοι Ανάργυροι), αφετέρου, σχετικά με αποφάσεις που έλαβαν τα διοικητικά συμβούλια των εν λόγω δημοσίων νοσοκομείων, υλοποιώντας σχετική κυβερνητική επιλογή, περί συνάψεως ατομικών συμβάσεων εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου για την κάλυψη των αναγκών τους στους τομείς της εστίασεως, της σιτίσεως και της καθαριότητας.

Η αδυναμία συστάσεως οργανικών θέσεων σύμφωνα με το άρθρο 103, παρ. 2, του Συντάγματος, είχε ως αποτέλεσμα τη θέσπιση αυτοτελών νομοθετικών διατάξεων από την Ελλάδα. Έτσι, ο νόμος 4430/2016 θεσπίσθηκε προκειμένου να αντιμετωπισθούν έκτακτες περιστάσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται ως «*απρόβλεπτες*» ή «*επείγουσες*», λαμβανομένης υπόψη της υπάρξεως σοβαρών δυσλειτουργιών ως προς την ανάθεση και την εκτέλεση των δημοσίων συμβάσεων. Κατά την αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου αυτός αποσκοπεί στη διασφάλιση δημοσιονομικού οφέλους, που θα προκύψει από τη σημαντική ελάφρυνση του προϋπολογισμού των οικείων φορέων, στη βελτίωση των συνθηκών εργασίας των εργαζομένων στις οικείες επιχειρήσεις και στην αντιμετώπιση των επειγουσών ή απρόβλεπτων αναγκών των αποδεκτών των υπηρεσιών, κατά τρόπο συμβατό με το Σύνταγμα και το δίκαιο της Ένωσης. Το άρθρο 63 του εν λόγω νόμου προβλέπει τη δυνατότητα των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου να συνάπτουν ατομικές συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου για την κάλυψη των αναγκών τους, μεταξύ άλλων, στους τομείς της εστίασεως, της σιτίσεως και της καθαριότητας. Κατ' εφαρμογή του νόμου τον Νοέμβριο του 2016, τα διοικητικά συμβούλια των δύο

δημόσιων Νοσοκομείων αποφάσισαν να συνάψουν ορισμένο αριθμό ατομικών συμβάσεων εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, προκειμένου να καλύψουν τις αντίστοιχες ανάγκες εστίασεως, σιτίσεως και καθαριότητας στα νοσοκομεία τα οποία διαχειρίζονται. Η Ανοδική Services προσέφυγε κατά των εν λόγω αποφάσεων ενώπιον του ΣτΕ, υποστηρίζοντας ότι οι προσβαλλόμενες αποφάσεις αφορούν περιπτώσεις παροχής υπηρεσιών, που θα έπρεπε να αποτελούν το αντικείμενο των προβλεπομένων στην Οδηγία 2014/24 διαδικασιών συνάψεως δημοσίων συμβάσεων. Επισημαίνεται ότι η αξία των συμβάσεων υπερέβαινε τα σχετικά κατώτατα όρια εφαρμογής που καθορίζονται με το άρθρο 4 της Οδηγίας αυτής.

Υπό τις συνθήκες αυτές το ΣτΕ αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Κατά την έννοια του άρθρου 10, περίπτωση ζ', της οδηγίας 2014/24, αρκεί για τον χαρακτηρισμό μιας σύμβασης ως "σύμβασης απασχόλησης" ότι αποτελεί σύμβαση εξαρτημένης εργασίας ή πρέπει η σύμβαση αυτή να συνοδεύεται από ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (π.χ. ως προς το είδος της εργασίας, τις συνθήκες σύναψης, τα προσόντα των υποψηφίων, τα στοιχεία της διαδικασίας επιλογής τους), ώστε η επιλογή κάθε εργαζομένου να είναι αποτέλεσμα εξατομικευμένης κρίσης και υποκειμενικής εκτίμησης της προσωπικότητάς του από τον εργοδότη;

Συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου οι οποίες καταρτίζονται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, όπως ο χρόνος ανεργίας του υποψηφίου, η προηγούμενη εμπειρία ή ο αριθμός των ανήλικων τέκνων, κατόπιν ενός τυπικού ελέγχου δικαιολογητικών και μιας προκαθορισμένης μοριοδότησης των ως άνω κριτηρίων, όπως οι συμβάσεις του άρθρου 63 του νόμου 4430/2016, μπορούν να θεωρηθούν ως "συμβάσεις απασχόλησης" κατά την έννοια του άρθρου 10, περίπτωση ζ', της οδηγίας 2014/24;

2) Κατά την έννοια των διατάξεων της οδηγίας 2014/24 (άρθρα 1, παράγραφος 4, 18, παράγραφοι 1 και 2, 19, παράγραφος 1, 32 και 57, σε συνδυασμό με την 5η αιτιολογική σκέψη), της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(άρθρα 49 και 56) και του [Χάρτη] (άρθρα 16 και 52), καθώς και των αρχών της ίσης μεταχείρισης, της διαφάνειας και της αναλογικότητας, η προσφυγή των δημοσίων αρχών σε άλλα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των συμβάσεων απασχόλησης, κατ' αποκλεισμό των δημοσίων συμβάσεων, προκειμένου να εκπληρώνουν οι ίδιες υποχρεώσεις δημοσίου συμφέροντος, είναι επιτρεπτή και υπό ποιές, ενδεχομένως, προϋποθέσεις, όταν η προσφυγή αυτή δεν έχει χαρακτήρα πάγιας οργάνωσης της δημόσιας υπηρεσίας, αλλά –όπως στην περίπτωση του άρθρου 63 του νόμου 4430/2016– γίνεται για ορισμένη χρονική περίοδο και για να αντιμετωπισθούν έκτακτες περιστάσεις, καθώς και για λόγους που ανάγονται στην αποτελεσματικότητα του ανταγωνισμού ή τη νομιμότητα της λειτουργίας των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην αγορά δημοσίων συμβάσεων;

Λόγοι με το περιεχόμενο αυτό, καθώς και περιστάσεις όπως η αδυναμία απρόσκοπτης εκτέλεσης δημόσιας σύμβασης ή η επίτευξη μείζονος δημοσιονομικού οφέλους έναντι μιας δημόσιας σύμβασης, μπορούν να θεωρηθούν ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, που δικαιολογούν τη λήψη ενός μέτρου που οδηγεί σε έναν σοβαρό σε έκταση και διάρκεια περιορισμό της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο πεδίο των δημοσίων συμβάσεων;

3) Κατά την έννοια του άρθρου 1 της οδηγίας 89/665, όπως ισχύει, εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής της η δικαστική προστασία κατά απόφασης δημόσιας αρχής, όπως οι προσβαλλόμενες στην κύρια δίκη, για την ανάθεση σύμβασης που φέρεται ως μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/24 (π.χ. ως “σύμβαση απασχόλησης”), όταν την προσφυγή ασκεί οικονομικός φορέας που θα είχε έννομο συμφέρον να του ανατεθεί όμοια δημόσια σύμβαση και ισχυρίζεται ότι παρανόμως δεν εφαρμόσθηκε η οδηγία 2014/24 υπό την αντίληψη ότι ήταν επιτρεπτή η μη εφαρμογή της;»

Επί του πρώτου ερωτήματος το Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε, *πρώτον*, ότι η Οδηγία 2014/24 δεν υποχρεώνει τα Κράτη-μέλη να αναθέτουν σε τρίτους ή εν γένει σε εξωτερικούς φορείς την παροχή υπηρεσιών που επιθυμούν να παρέχουν τα ίδια ή να οργανώνουν με άλλα μέσα πλην της συνάψεως δημόσιας σύμβασης και ότι η παροχή υπηρεσιών που βασίζεται σε νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις ή σε

συμβάσεις απασχόλησης δεν θα πρέπει να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας αυτής και, *δεύτερον*, ότι η έννοια «*συμβάσεις απασχόλησης*» αφορά όλες τις συμβάσεις βάσει των οποίων δημόσια αρχή προσλαμβάνει φυσικά πρόσωπα προκειμένου να παρέχει η ίδια υπηρεσίες και οι οποίες δημιουργούν σχέση εργασίας στο πλαίσιο της οποίας τα πρόσωπα αυτά παρέχουν, επί ορισμένο χρονικό διάστημα, προς όφελος της δημοσίας αρχής και υπό τη διεύθυνσή της, υπηρεσίες έναντι αμοιβής, έκρινε ότι, «*κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 10, περίπτωση ζ', της οδηγίας 2014/24, η έννοια «συμβάσεις απασχόλησης», κατά τη διάταξη αυτή, καταλαμβάνει συμβάσεις εργασίας όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, συγκεκριμένα δε ατομικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου συναφθείσες με πρόσωπα τα οποία επελέγησαν βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, όπως είναι ο χρόνος ανεργίας, η προηγούμενη πείρα και ο αριθμός των συντηρούμενων από τα πρόσωπα αυτά ανηλίκων τέκνων*».

Επί του δευτέρου ερωτήματος και με δεδομένη την απάντηση στο πρώτο των ερωτημάτων σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις της Οδηγίας 2014/24 δεν τυγχάνουν εφαρμογής στην περίπτωση συμβάσεων απασχόλησης όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, το Δικαστήριο τόνισε ότι «*η αρχή της ίσης μεταχείρισης και οι ειδικές εκφάνσεις της δεν έχουν εφαρμογή στην περίπτωση κατά την οποία δημόσια αρχή εκπληρώνει τα καθήκοντα δημοσίου συμφέροντος τα οποία υπέχει με τα δικά της διοικητικά, τεχνικά και λοιπά μέσα, χωρίς να απευθύνεται σε εξωτερικούς φορείς*». Εξάλλου, όσον αφορά τα άρθρα 16 και 52 του Χάρτη, αφού επισήμανε ότι οι διατάξεις του σύμφωνα με το άρθρο 51, παρ. 1, απευθύνονται στα Κράτη-μέλη μόνον οσάκις αυτά θέτουν σε εφαρμογή το δικαίωμα της Ένωσης, ενώ σύμφωνα με την παρ. 2 ο Χάρτης δεν διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης πέραν των αρμοδιοτήτων της και δεν δημιουργεί νέες αρμοδιότητες ή νέα καθήκοντα για την Ένωση, ούτε τροποποιεί τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα που καθορίζονται στις Συνθήκες, έκρινε ότι «*οι αποφάσεις των δημόσιων νοσοκομείων να συνάψουν τις επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης συμβάσεις απασχόλησης δεν άπτονται της θέσεως σε εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51 του Χάρτη, και επομένως ο σύμφωνος χαρακτήρας των αποφάσεων αυτών με τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν*

πρέπει να εξετασθεί με γνώμονα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται με τον Χάρτη».

Επί του τρίτου ερωτήματος, αφού τόνισε ότι η διάταξη του άρθρου 1, παρ. 1, της Οδηγίας 89/665 δεν προβλέπει κανέναν περιορισμό ως προς τη φύση και το περιεχόμενο των αποφάσεων τις οποίες αφορά και ότι μια περιοριστική ερμηνεία της έννοιας αυτής δεν θα ήταν συμβατή με το άρθρο 2, παρ. 1, στοιχείο α', της εν λόγω Οδηγίας, το οποίο επιβάλλει στα Κράτη-μέλη να προβλέπουν διαδικασίες ασφαλιστικών μέτρων κατά οποιασδήποτε απόφασεως των αναθετουσών αρχών έκρινε ότι «το άρθρο 1, παρ. 1, της οδηγίας 89/665 έχει την έννοια ότι κατά της αποφάσεως αναθέτουσας αρχής να συνάψει συμβάσεις απασχόλησης με φυσικά πρόσωπα για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών, χωρίς να κινήσει διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως σύμφωνα με την Οδηγία 2014/24, για τον λόγο ότι, κατά την άποψή της, οι συμβάσεις αυτές δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης Οδηγίας, δύναται να ασκήσει προσφυγή οικονομικός φορέας ο οποίος θα είχε έννομο συμφέρον να του ανατεθεί δημόσια σύμβαση με αντικείμενο όμοιο εκείνου των εν λόγω συμβάσεων και ο οποίος φρονεί ότι οι συμβάσεις αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Οδηγίας».

(γ) T-292/15, Βακάκης και Συνεργάτες – Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ Μελετών κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Συνήθως σ' αυτό το τμήμα του προλογικού σημειώματός μας δεν παρουσιάζουμε υποθέσεις με ιδιωτικό ενδιαφέρον. Ωστόσο με την υπόθεση T-292/15 γίνεται εξαίρεση, αφού αυτή αποτελεί μια από τις λίγες αποφάσεις του Δικαστηρίου με τις οποίες αυτό αναγνώρισε την ύπαρξη στη συμπεριφορά της Επιτροπής «*κατάφωρης παράβασης κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες*», που είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη θεμελίωση εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης κατά το άρθρο 340 εδ. β' ΣΛΕΕ.

Η ενάγουσα επιχείρηση Βακάκης και Συνεργάτες – Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ Μελετών, που δραστηριοποιείται, κυρίως, στον τομέα της τεχνικής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες χώρες, συμμετείχε στη διαδικασία διαγωνισμού «*Εδραίωση του συστήματος ασφάλειας των τροφίμων στην Αλβανία*»

(EuropeAid/129820/C/SER/AL), για τη σύναψη συμβάσεως παροχής υπηρεσιών. Αναθέτουσα αρχή ήταν η Ευρωπαϊκή Ένωση, εκπροσωπούμενη από την Επιτροπή, η οποία ενεργούσε μέσω της Αντιπροσωπείας της στην Αλβανία. Ο διαγωνισμός αυτός, εντάσσεται στη δράση της Ένωσης που έχει ως αντικείμενο τη συμβολή στη βελτίωση του θεσμικού, νομικού και διοικητικού συστήματος για την ασφάλεια των τροφίμων στο κράτος αυτό και στο πλαίσιο της οποίας ανατέθηκε, το 2007, μια πρώτη δημόσια σύμβαση υπηρεσιών στην εταιρία Α., με σκοπό την ίδρυση στο εν λόγω κράτος εθνικής αρχής τροφίμων. Τον Ιούνιο του 2010, ο διαχειριστής έργου στην Αντιπροσωπεία της Ένωσης ζήτησε από τον Ρ., έναν από τους εμπειρογνώμονες της εταιρίας Α., να του παράσχει ορισμένα στοιχεία για την προετοιμασία του εν λόγω διαγωνισμού, ιδίως δε των όρων εντολής. Ο Ρ. παρέσχε τα στοιχεία που του ζητήθηκαν. Μετά τη δημοσίευση, στις 16/7/2010, της προκηρύξεως του διαγωνισμού και κατόπιν εξετάσεως των υποψηφιοτήτων, επελέγησαν προκαταρκτικά οκτώ υποψήφιοι, μεταξύ των οποίων και οι κοινοπραξίες στις οποίες μετείχαν η εταιρία Α και η ενάγουσα. Τον Οκτώβριο του 2010 η ενάγουσα επισήμανε στην αναθέτουσα αρχή ότι η εταιρία Α. ήταν η επιχείρηση στην οποία είχε ανατεθεί το προηγούμενο έργο και ότι, ανεξαρτήτως της συμμετοχής της στην κατάρτιση των όρων εντολής, διέθετε εκ του λόγου αυτού πληροφορίες και πλεονεκτήματα έναντι των λοιπών υποψηφίων που περιλαμβάνονταν στον κατάλογο προεπιλεγέντων. Η Αντιπροσωπεία της Ένωσης, στις 22/10/2010 απάντησε ότι, εν προκειμένω, υφίσταντο συνθήκες θεμιτού ανταγωνισμού και ότι οι όροι εντολής καταρτίστηκαν κατά τρόπο ώστε όλοι οι προσφέροντες να διαθέτουν όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες για την προετοιμασία των προσφορών. Τελικά, έξι υποψήφιοι, μεταξύ των οποίων οι κοινοπραξίες στις οποίες μετείχαν αντιστοίχως η εταιρία Α. και η ενάγουσα, υπέβαλαν προσφορές στην αναθέτουσα αρχή. Τον Νοέμβριο του 2010, η ενάγουσα και δύο άλλοι υποψήφιοι επισήμαναν στην αντιπροσωπεία της Ένωσης ότι ο Ρ., εμπειρογνώμονας της εταιρίας Α., εμφανίζονταν ως ο συντάκτης του εγγράφου Word στο οποίο περιλαμβάνονταν οι όροι εντολής και ότι το γεγονός αυτό συνεπαγόταν σύγκρουση συμφερόντων κατά την έννοια του πρακτικού οδηγού για τις συμβατικές διαδικασίες στο πλαίσιο των εξωτερικών δράσεων της Ένωσης (PRAG). Στις 27/1/2011 η Αντιπροσωπεία της Ένωσης ενημέρωσε τους

προσφέροντες των οποίων η προσφορά δεν επελέγη σχετικά με την ανάθεση της συμβάσεως στην κοινοπραξία στην οποία μετείχε η εταιρία Α. και παρέσχε εξηγήσεις όσον αφορά τις αιτιάσεις περί συγκρούσεως συμφερόντων. Στις 3/5/2011, η ενάγουσα υπέβαλε καταγγελία στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή ο οποίος έκρινε ότι η Επιτροπή, καθόσον είχε επιτρέψει σε εμπειρογνώμονα του αναδόχου να μετάσχει στην κατάρτιση των όρων εντολής, πράγμα το οποίο συνεπαγόταν τουλάχιστον κατά τα φαινόμενα σύγκρουση συμφερόντων, προέβη σε ενέργεια που συνιστούσε περίπτωση κακοδιοικήσεως. Κατόπιν των παραπάνω η Βακάκης και Συνεργάτες προσέφυγε στο Γενικό Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 268 ΣΛΕΕ (προσφυγή αποζημιώσεως) και με την αγωγή της ζήτησε από αυτό: να αναγνωρίσει ότι η Επιτροπή υποχρεούται, δυνάμει του άρθρου 340 ΣΛΕΕ, να αποκαταστήσει το σύνολο της ζημίας που προκλήθηκε από την παράνομη συμπεριφορά του εν λόγω θεσμικού οργάνου (επιβαρύνσεις και τα έξοδα συμμετοχής στην όλη διαδικασία του διαγωνισμού, δαπάνες αμφισβήτησης της νομιμότητας της διαδικασίας του διαγωνισμού, απώλεια κερδών και απώλεια ευκαιρίας), να προσαυξήσει με αντισταθμιστικούς τόκους το ποσό που θα επιδικαστεί προς αποκατάσταση των επιβαρύνσεων και των εξόδων της ενάγουσας για τη συμμετοχή της στην όλη διαδικασία του διαγωνισμού και να προσαυξήσει το σύνολο των καταβλητέων ποσών με τόκο υπερημερίας 8 % υπολογιζόμενο από την ημερομηνία της αποφάσεως μέχρι την ημερομηνία της πλήρους και ολοσχερούς εξοφλήσεως.

Κατά πάγια νομολογία, για να θεμελιωθεί εξωσυμβατική ευθύνη της Ένωσης λόγω παράνομης πράξεως ή παραλείψεως των οργάνων της, πρέπει να συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις: η πράξη ή παράλειψη που προσάπτεται στο εμπλεκόμενο θεσμικό όργανο πρέπει να είναι παράνομη, η ζημία πρέπει να είναι υποστατή και μεταξύ της προσαπτόμενης πράξεως ή παραλείψεως και της προβαλλόμενης ζημίας πρέπει να υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος. Όσον αφορά την προϋπόθεση του παράνομου χαρακτήρα της πράξεως ή παραλείψεως του θεσμικού οργάνου, επιβάλλεται να αποδεικνύεται κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Καθοριστικό κριτήριο για να εκτιμηθεί αν ορισμένη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης είναι κατάφωρη είναι η πρόδηλη και

σοβαρή υπέρβαση των ορίων που επιβάλλονται στην εξουσία εκτιμήσεως του ενδιαφερόμενου θεσμικού οργάνου.

Η ενάγουσα προέβαλε δύο χωριστές παρανομίες: αφενός, την ανεπάρκεια της εποπτείας που ασκήθηκε επί της διαδικασίας του διαγωνισμού και την ύπαρξη συγκρούσεως συμφερόντων που απέβη υπέρ της εταιρίας Α. και, αφετέρου, την καθυστέρηση με την οποία ενημερώθηκε για την ανάθεση των επίμαχων υπηρεσιών και για την υπογραφή της σχετικής συμβάσεως. Ειδικότερα προέβαλε παρανομία συνιστάμενη, μεταξύ άλλων, σε παραβίαση των αρχών της ίσης μεταχειρίσεως, της χρηστής διοικήσεως και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης. Το Γενικό Δικαστήριο, τοποθετούμενο απέναντι στη θέση της Επιτροπής ότι η αρχή της χρηστής διοικήσεως δεν παρέχει, αυτή καθ' αυτή, δικαιώματα στους ιδιώτες παρά μόνο εφόσον αποτελεί έκφραση συγκεκριμένων δικαιωμάτων, έκρινε *«ότι η αρχή της χρηστής διοικήσεως και το άρθρο 41 του Χάρτη επί των οποίων στηρίζεται η ενάγουσα αποτελούν έκφραση συγκεκριμένων δικαιωμάτων, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, και ειδικότερα του δικαιώματός της σε αμερόληπτη και δίκαιη εξέταση των υποθέσεών της και, ως εκ τούτου, της υποχρεώσεως του αρμοδίου θεσμικού οργάνου να εξετάσει, με φροντίδα και αμεροληψία, όλα τα κρίσιμα στοιχεία της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Επομένως, η αρχή της χρηστής διοικήσεως και το άρθρο 41 του Χάρτη πρέπει, εν προκειμένω, να χαρακτηριστούν ως κανόνες δικαίου οι οποίοι αποσκοπούν στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες»*. Κατόπιν δέχτηκε ότι *«η ενάγουσα, αφενός, απέδειξε την ύπαρξη, στην προκειμένη περίπτωση, κατάφωρης παραβάσεως της υποχρεώσεως επιμέλειας και, ως εκ τούτου, την ύπαρξη κατάφωρης παραβιάσεως της αρχής της χρηστής διοικήσεως και κατάφωρης παραβάσεως του άρθρου 41 του Χάρτη, καθόσον η Αντιπροσωπεία της Ένωσης δεν προέβη σε ελέγχους κατόπιν των δηλώσεων της εταιρίας Α. ότι δεν τελούσε σε κατάσταση συγκρούσεως συμφερόντων, δεν διενήργησε αυτεπαγγέλτως εξέταση προκειμένου να διαπιστώσει αν η κοινοπραξία στην οποία μετείχε η ως άνω εταιρία τελούσε σε κατάσταση συγκρούσεως συμφερόντων και δεν διεξήγαγε επαρκή έρευνα ως προς τη συμμετοχή του Ρ. στην κατάρτιση των όρων εντολής ούτε εξέτασε με φροντίδα και σύνεση όλα τα κρίσιμα στοιχεία προκειμένου να αποδείξει μετά βεβαιότητας ότι δεν υφίστατο σύγκρουση συμφερόντων και ότι δεν παρασχέθηκε στρατηγικό*

πλεονέκτημα στην εταιρία Α». Το ΓΔΕΕ τόνισε ότι «η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των προσφερόντων, η οποία έχει ως σκοπό να ευνοήσει την ανάπτυξη υγιούς και πραγματικού ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων που μετέχουν σε διαγωνισμό για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως, επιτάσσει να έχουν όλοι οι προσφέροντες ίσες ευκαιρίες όταν διατυπώνουν τους όρους των προσφορών τους και, επομένως, συνεπάγεται ότι η υποβολή των προσφορών αυτών πρέπει να πραγματοποιείται υπό τις ίδιες συνθήκες για όλους τους διαγωνιζομένους». Επίσης, η εν λόγω αρχή έχει την έννοια ότι στους προσφέροντες πρέπει να επιφυλάσσεται ισότιμη μεταχείριση τόσο κατά τον χρόνο προετοιμασίας των προσφορών τους όσο και κατά την αξιολόγηση των προσφορών τους από την αναθέτουσα αρχή. Όμως, αν ένα πρόσωπο, το οποίο μετέχει ως προσφέρων σε διαδικασία για τη σύναψη συγκεκριμένης δημόσιας συμβάσεως, έχει τη δυνατότητα, έστω και χωρίς πρόθεση, να επηρεάσει τους όρους της διαδικασίας αυτής κατά τρόπο ευνοϊκό προς το ίδιο, το πρόσωπο αυτό είναι δυνατόν να τελεί σε κατάσταση δυνάμενη να οδηγήσει σε σύγκρουση συμφερόντων. Μια τέτοια κατάσταση είναι ικανή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό μεταξύ των προσφερόντων και ενέχει διάρρηξη της ισότητας μεταξύ των προσφερόντων. Με βάση τα παραπάνω διαπίστωσε την ύπαρξη κατάφωρης παραβίασης κανόνα δικαίου ο οποίος αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες (αρχή ισότητας). Αντίθετα, το ΓΔΕΕ απέρριψε τον ισχυρισμό σχετικά με την προσβολή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, αφού, κατά πάγια νομολογία, δυνατότητα να επικαλεστεί την αρχή της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης έχει κάθε οικονομικός φορέας στον οποίο ένα θεσμικό όργανο έχει δημιουργήσει βάσιμες προσδοκίες. Τέτοιες προσδοκίες δεν δημιουργεί η ανάθεση δημόσιας συμβάσεως, που πραγματοποιείται κατόπιν συγκριτικής αξιολογήσεως των προσφορών από την αναθέτουσα αρχή και κανένας προσφέρων δεν έχει δικαίωμα να του ανατίθενται αυτομάτως συμβάσεις.

Κλείνοντας αυτό το προλογικό σημείωμα θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα Κυριακή Ραφτοπούλου, Διδάκτορα της Νομικής Σχολής του ΔΠΘ, για τη συμβολή της στην έρευνα, συγκέντρωση, επεξεργασία και ταξινόμηση του υλικού, που ακολουθεί.

M.Δ.Χ.

Κρατικές ενισχύσεις

- **C-363/16, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας**

«Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενίσχυση κηρυχθείσα παράνομη και μη συμβατή με την εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανακτήσεως – Άρθρο 108, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ – Κανονισμός (ΕΚ) 659/1999 – Άρθρο 14, παράγραφος 3 – Δικαιούχος εταιρία η οποία κηρύχθηκε σε πτώχευση – Διαδικασίες αφερεγγυότητας – Εγγραφή των απαιτήσεων στον πίνακα κατατάξεως των πιστωτών – Παύση της δραστηριότητας – Αναστολή της πτωχευτικής διαδικασίας προκειμένου να εξεταστεί η δυνατότητα επανέναρξης της λειτουργίας – Υποχρέωση ενημερώσεως – Μη εκπλήρωση»

Το Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας εντός των ταχθεισών προθεσμιών όλα τα απαραίτητα μέτρα για την εκτέλεση της αποφάσεως 2012/541/ΕΕ της Επιτροπής, της 22ας Φεβρουαρίου 2012, σχετικά με την κρατική ενίσχυση SA.26534 (C 27/2010 πρώην NN 6/2009) που χορήγησε η Ελλάδα υπέρ της Ενωμένης Κλωστοϋφαντουργίας ΑΕ, και μη ενημερώνοντας επαρκώς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα μέτρα που έλαβε κατ' εφαρμογήν της αποφάσεως αυτής, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τα άρθρα 2 έως 4 της εν λόγω αποφάσεως καθώς και από τη Συνθήκη ΛΕΕ.
- 2) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

- **C-93/17, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας**

« Παράβαση κράτους μέλους – Κρατικές ενισχύσεις – Ενισχύσεις που κρίθηκαν παράνομες και μη συμβατές προς την εσωτερική αγορά – Υποχρέωση ανακτήσεως – Απόφαση του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται η παράβαση – Επιχείρηση που ασκεί συγχρόνως εμπορικές και στρατιωτικές δραστηριότητες – Μη εκτέλεση – Ουσιώδη συμφέροντα ασφαλείας κράτους μέλους – Άρθρο 346, παράγραφος 1, στοιχείο β', ΣΛΕΕ – Οικονομικές κυρώσεις – Χρηματική ποινή – Κατ' αποκοπήν ποσό – Ικανότητα πληρωμής – Συντελεστής “N” – Παράγοντες βάσει των οποίων αξιολογείται η ικανότητα πληρωμής – Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν – Στάθμιση των ψήφων κράτους μέλους στο Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Νέος κανόνας ψηφοφορίας στο Συμβούλιο»

Το Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Η Ελληνική Δημοκρατία, μη έχοντας λάβει κατά την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας που είχε ταχθεί με την προειδοποιητική επιστολή της 27ης

Νοεμβρίου 2014 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όλα τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασης της 28ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-485/10, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2012:395), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει βάσει του άρθρου 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

2) Υποχρεώνει την Ελληνική Δημοκρατία να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματική ποινή ύψους 7 294 000 ευρώ ανά εξάμηνο από της δημοσίευσης της παρούσας απόφασης έως την ημερομηνία εκτέλεσης της απόφασης της 28ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-485/10, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2012:395).

3) Υποχρεώνει την Ελληνική Δημοκρατία να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατ' αποκοπήν ποσό ύψους 10 000 000 ευρώ.

4) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Περιβάλλον

- **C-328/16, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας**

«Παράβαση κράτους μέλους – Οδηγία 91/271/ΕΟΚ – Επεξεργασία των αστικών λυμάτων – Απόφαση του Δικαστηρίου διαπιστώνουσα παράβαση – Μη εκτέλεση – Άρθρο 260, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ – Χρηματικές κυρώσεις – Κατ' αποκοπήν ποσό – Χρηματική ποινή »

Το Δικαστήριο αποφασίζει:

1) Η Ελληνική Δημοκρατία, μη έχοντας λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασης της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 260, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

2) Σε περίπτωση που η παράβαση που διαπιστώνεται στο σημείο 1 εξακολουθεί κατά την ημερομηνία εκδόσεως της παρούσας απόφασης, υποχρεώνει την Ελληνική Δημοκρατία να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματική ποινή ύψους 3 276 000 ευρώ ανά εξάμηνο καθυστερήσεως στην εφαρμογή των αναγκαίων μέτρων για τη συμμόρφωση προς την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), από την ημερομηνία εκδόσεως της παρούσας απόφασης έως την πλήρη εκτέλεση της απόφασης της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδα (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), το πραγματικό ποσό της οποίας πρέπει να υπολογίζεται στο τέλος έκαστης εξάμηνης περιόδου, διά της μείσεως του συνολικού ποσού για καθεμία από τις περιόδους αυτές κατά ποσοστό που θα αντιστοιχεί στην αναλογία του αριθμού μονάδων ισοδύναμου πληθυσμού στην περιοχή του Θριασίου Πεδίου ως προς τις οποίες έχει πράγματι

επέλθει συμμόρφωση προς την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), στο τέλος της εξεταζόμενης περιόδου, προς τον αριθμό μονάδων ισοδύναμου πληθυσμού στην περιοχή αυτή ως προς τις οποίες δεν έχει επέλθει συμμόρφωση προς την απόφαση της 24ης Ιουνίου 2004, Επιτροπή κατά Ελλάδας (C-119/02, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2004:385), κατά την ημερομηνία εκδόσεως της παρούσας αποφάσεως.

3) Υποχρεώνει την Ελληνική Δημοκρατία να καταβάλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατ' αποκοπήν ποσό ύψους 5 εκατομμυρίων ευρώ.

4) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Φορολογία

- C-590/16, Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά Ελληνικής Δημοκρατίας

«Παράβαση κράτους μέλους – Οδηγία 2008/118/ΕΚ – Άρθρο 7 – Γενικό καθεστώς των ειδικών φόρων κατανάλωσης – Διάθεση πετρελαιοειδών προϊόντων χωρίς επιβολή ειδικού φόρου κατανάλωσης – Πρατήρια ευρισκόμενα στα σύνορα της Ελληνικής Δημοκρατίας με τρίτες χώρες – Απαιτητό του ειδικού φόρου κατανάλωσης – Έννοια της “θέσης σε ανάλωση” των προϊόντων που υπόκεινται στον ειδικό φόρο κατανάλωσης – Έννοια της “εξόδου από καθεστώς αναστολής»

Το Δικαστήριο αποφασίζει:

1) Η Ελληνική Δημοκρατία, θεσπίζοντας και διατηρώντας σε ισχύ νομοθεσία που επιτρέπει την πώληση αφορολόγητων πετρελαιοειδών προϊόντων από τα πρατήρια της «Καταστήματα Αφορολόγητων Ειδών ΑΕ» τα οποία βρίσκονται στους μεθοριακούς σταθμούς Κήπων Έβρου (Ελλάδα), Κακαβιάς (Ελλάδα) και Ευζώνων (Ελλάδα), ήτοι σε περιοχές που συνορεύουν με τρίτες χώρες – συγκεκριμένα, με τη Δημοκρατία της Τουρκίας, τη Δημοκρατία της Αλβανίας και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, αντιστοίχως –, παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2008/118/ΕΚ του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με το γενικό καθεστώς των ειδικών φόρων κατανάλωσης και για την κατάργηση της οδηγίας 92/12/ΕΟΚ.

2) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.

Εμπορικό δίκαιο – κοινοτικό σήμα

- **T-15/17, Δημήτριος Μητράκος, Γραφείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας (EUIPO) κατά Juan Ignacio Belasco Baquedano**

«Κοινοτικό σήμα - Διαδικασία ανακοπής - Αίτηση καταχωρίσεως του κοινοτικού εικονιστικού σήματος YAMAS - Προγενέστερο λεκτικό σήμα LLAMA - Σχετικός λόγος απαραδέκτου - Κίνδυνος συγχύσεως - Άρθρο 8, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΚ) 207/2009 Άρθρο 8 παράγραφος 1 στοιχείο β) του κανονισμού (ΕΕ) 2017/1001)»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) **Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) **Καταδικάζει τον κ. Δημήτριο Μιτάκο στα δικαστικά έξοδα.**

Δημόσιες Συμβάσεις

- **T-292/15, Βακάκης και Συνεργάτες – Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ Μελετών (πρώην Βακάκης Ιντερνάσιοναλ – Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ), κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής**

«Εξωσυμβατική ευθύνη – Δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών – Διαδικασία διαγωνισμού – Παραδεκτό – Καταστρατήγηση διαδικασίας – Σύγκρουση συμφερόντων – Υποχρέωση επιμέλειας – Απώλεια ευκαιρίας»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) **Υποχρεώνει την Ευρωπαϊκή Ένωση να αποκαταστήσει τη ζημία που υπέστη η Βακάκης και Συνεργάτες – Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ Μελετών λόγω της απώλειας ευκαιρίας να της ανατεθεί η σύμβαση «Εδραίωση του συστήματος ασφάλειας των τροφίμων στην Αλβανία» (EuropeAid/129820/C/SER/AL), καθώς και λόγω των επιβαρύνσεων και των εξόδων που έφερε για τη συμμετοχή της στον διαγωνισμό αυτό.**
- 2) **Η διαλαμβανόμενη στο σημείο 1 του διατακτικού αποζημίωση προσαυξάνεται με τόκους υπερημερίας, υπολογιζόμενους από της δημοσίευσής της παρούσας αποφάσεως και μέχρι πλήρους και ολοσχερούς εξοφλήσεως, βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησεως, προσαυξημένου κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες.**

- 3) Απορρίπτει την αγωγή κατά τα λοιπά.
 - 4) Οι διάδικοι θα γνωστοποιήσουν στο Γενικό Δικαστήριο, εντός προθεσμίας τριών μηνών από την ημερομηνία δημοσίευσης της αποφάσεως, το ακριβές αριθμητικό ποσό της αποζημιώσεως, το οποίο θα καθορίσουν με κοινή συμφωνία.
 - 5) Σε περίπτωση μη επιτεύξεως συμφωνίας, οι διάδικοι θα γνωστοποιήσουν στο Γενικό Δικαστήριο, εντός της ίδιας προθεσμίας, τα αιτήματά τους, συνοδευόμενα από συγκεκριμένα αριθμητικά στοιχεία.
 - 6) Επιφυλάσσεται ως προς τα δικαστικά έξοδα.
- T-752/15, European Dynamics Luxembourg SA, Ευρωπαϊκή Δυναμική – Προηγμένα Συστήματα Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και Τηλεματικής ΑΕ, κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών – Διαδικασία διαγωνισμού – Υπηρεσίες υποστήριξης και συμβουλευτικής για τεχνικό προσωπικό στον τομέα της πληροφορικής IV (STIS IV) – Απόρριψη προσφοράς – Υποχρέωση αιτιολόγησης – Υπερβολικά χαμηλή προσφορά – Κριτήρια ανάθεσης – Πρόδηλα σφάλματα εκτίμησης – Εξωσυμβατική ευθύνη»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει την προσφυγή-αγωγή.
 - 2) Καταδικάζει τις European Dynamics Luxembourg SA και Ευρωπαϊκή Δυναμική – Προηγμένα Συστήματα Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και Τηλεματικής ΑΕ στα δικαστικά έξοδα.
- C-376/16 P, Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) κατά European Dynamics Luxembourg SA, European Dynamics Belgium SA, Ευρωπαϊκή Δυναμική – Προηγμένα Συστήματα Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και Τηλεματικής ΑΕ,

«Αίτηση αναιρέσεως – Δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών – Παροχή εξωτερικών υπηρεσιών διαχείρισης προγραμμάτων και έργων και παροχή τεχνικών συμβουλών στον τομέα των τεχνολογιών πληροφορικής – Διαδικασία διαδοχικής ανάθεσης κατά σειρά προτεραιότητας (cascade) – Άρθρο 21 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 76 και άρθρο 84, παράγραφος 1, του Κανονισμού

Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου – Απαγόρευση αποφάνσεως ultra petita – Στάθμιση υποκριτηρίων στο πλαίσιο των κριτηρίων ανάθεσης – Πρόδηλα σφάλματα εκτίμησης – Κανονισμός (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 – Άρθρο 100, παράγραφος 2 – Απόφαση περί απορρίψεως της προσφοράς – Έλλειψη αιτιολογίας – Απώλεια ευκαιρίας – Εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αίτημα αποζημίωσης»

Το Δικαστήριο αποφασίζει:

1) Αναίρει τα σημεία 2 έως 5 του διατακτικού της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 27ης Απριλίου 2016, European Dynamics Luxembourg κ.λπ. κατά EUIPO (T-556/11, EU:T:2016:248).

2) Απορρίπτει την αίτηση αναιρέσεως κατά τα λοιπά.

3) Απορρίπτει το αίτημα αποζημίωσης που υπέβαλαν οι European Dynamics Luxembourg SA, European Dynamics Belgium SA και Ευρωπαϊκή Δυναμική – Προηγμένα Συστήματα Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και Τηλεματικής ΑΕ στην υπόθεση T-556/11.

4) Το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EUIPO) καθώς και οι European Dynamics Luxembourg SA, European Dynamics Belgium SA και Ευρωπαϊκή Δυναμική – Προηγμένα Συστήματα Τηλεπικοινωνιών Πληροφορικής και Τηλεματικής ΑΕ φέρουν έκαστος τα δικαστικά έξοδα στα οποία υποβλήθηκε στο πλαίσιο της αναιρετικής διαδικασίας και της διαδικασίας ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

- **C-260/17, Ανοδική Services ΕΠΕ κατά ΓΝΑ Ο Ευαγγελισμός – Οφθαλμιατρείο Αθηνών – Πολυκλινική, Γενικό Ογκολογικό Νοσοκομείο Κηφισιάς – (ΓΟΝΚ) «Οι Άγιοι Ανάργυροι» (Προδικαστική Παραπομπή εκ μέρους Συμβουλίου της Επικρατείας – Ελλάδα)**

« Προδικαστική παραπομπή – Δημόσιες συμβάσεις – Οδηγία 2014/24/ΕΕ – Άρθρο 10, περίπτωση ζ' – Εξαιρέσεις από το πεδίο εφαρμογής – Συμβάσεις απασχόλησης – Έννοια – Αποφάσεις δημόσιων νοσοκομείων περί συνάψεως συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη των αναγκών εστίασεως, σιτίσεως και καθαριότητας – Οδηγία 89/665/ΕΟΚ – Άρθρο 1 – Δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής»

Το Δικαστήριο αποφαινεται:

1) Κατ' ορθή ερμηνεία του άρθρου 10, περίπτωση ζ', της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της

οδηγίας 2004/18/ΕΚ, όπως τροποποιήθηκε με τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό (ΕΕ) 2015/2170 της Επιτροπής, της 24ης Νοεμβρίου 2015, η έννοια «συμβάσεις απασχόλησης», κατά τη διάταξη αυτή, καταλαμβάνει συμβάσεις εργασίας όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, συγκεκριμένα δε ατομικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου συναφθείσες με πρόσωπα τα οποία επελέγησαν βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, όπως είναι ο χρόνος ανεργίας, η προηγούμενη πείρα και ο αριθμός των συντηρούμενων από τα πρόσωπα αυτά ανηλίκων τέκνων.

2) Οι διατάξεις της οδηγίας 2014/24, όπως τροποποιήθηκε με τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό 2015/2170, τα άρθρα 49 και 56 ΣΛΕΕ, οι αρχές της ίσης μεταχειρίσεως, της διαφάνειας και της αναλογικότητας, καθώς και τα άρθρα 16 και 52 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχουν εφαρμογή στην περίπτωση αποφάσεως δημοσίας αρχής να προσφύγει στη σύναψη συμβάσεων απασχόλησης όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης, προκειμένου να εκπληρώσει ορισμένα καθήκοντα απτόμενα των υποχρεώσεων της δημοσίου συμφέροντος.

3) Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 89/665/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1989, για τον συντονισμό των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων περί της εφαρμογής των διαδικασιών προσφυγής στον τομέα της σύναψης συμβάσεων κρατικών προμηθειών και δημοσίων έργων, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, έχει την έννοια ότι κατά της αποφάσεως αναθέτουσας αρχής να συνάψει συμβάσεις απασχόλησης με φυσικά πρόσωπα για την παροχή ορισμένων υπηρεσιών, χωρίς να κινήσει διαδικασία συνάψεως δημοσίας συμβάσεως σύμφωνα με την οδηγία 2014/24, όπως αυτή τροποποιήθηκε με τον κατ' εξουσιοδότηση κανονισμό 2015/2170, για τον λόγο ότι, κατά την άποψή της, οι συμβάσεις αυτές δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης οδηγίας, δύναται να ασκήσει προσφυγή οικονομικός φορέας ο οποίος θα είχε έννομο συμφέρον να του ανατεθεί δημόσια σύμβαση με αντικείμενο όμοιο εκείνου των εν λόγω συμβάσεων και ο οποίος φρονεί ότι οι συμβάσεις αυτές εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας.

Δημόσιες δαπάνες

- T-506/15, Ελληνική Δημοκρατία κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«ΕΓΤΕ και ΕΓΤΑΑ – Δαπάνες αποκλειόμενες από τη χρηματοδότηση – Δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν από την Ελλάδα – Κατ' αποκοπή δημοσιονομικές διορθώσεις – Καθεστώς στρεμματικών ενισχύσεων – Έννοια των μονίμων βοσκοτόπων – Προϋποθέσεις επιβολής δημοσιονομικής διόρθωσης 25 % – Κοινοποίηση προβλεπόμενη από το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΚ) 885/2006 – Άρθρο 31, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 1122/2009 – Πολλαπλή

συμμόρφωση – Έλεγχος των κανονιστικών απαιτήσεων για τη διαχείριση – Έλεγχος της καλής γεωργικής και περιβαλλοντικής κατάστασης – Υποχρέωση αιτιολόγησης – Αφαίρεση διόρθωσης ακυρωθείσας από το Γενικό Δικαστήριο»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) Η Ελληνική Δημοκρατία φέρει, εκτός από τα δικαστικά έξοδά της, και τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.**
- 3) Το Βασίλειο της Ισπανίας φέρει τα δικαστικά έξοδά του.**

- T-272/16, Ελληνική Δημοκρατία κατά Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«ΕΓΤΕ και ΕΓΤΑΑ – Δαπάνες αποκλειόμενες από τη χρηματοδότηση – Δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν από την Ελληνική Δημοκρατία – Κατ' αποκοπή δημοσιονομικές διορθώσεις – Εφάπαξ δημοσιονομικές διορθώσεις – Καθεστώς στρεμματικών ενισχύσεων – Έννοια των μόνιμων βοσκοτόπων – Προϋποθέσεις για την επιβολή κατ' αποκοπή διόρθωσης 25 % – Κατ' αποκοπή διόρθωση 10 % – Κατ' αποκοπή διόρθωση 5 % – Άρθρο 31, παράγραφος 4, του κανονισμού (ΕΚ) 1290/2005 – Βασικοί έλεγχοι – Επικουρικοί έλεγχοι – Πολυετή μέτρα – Έργα μακράς διάρκειας»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Ρήτρα διαιτησίας

- T-477/16, Epsilon International SA κατά Ευρωπαϊκή Επιτροπή

«Ρήτρα διαιτησίας - Συμβάσεις που συνήφθησαν στο πλαίσιο του έβδομου προγράμματος πλαισίου δραστηριοτήτων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης (2007-2013) - Έννομο συμφέρον - Επιλέξιμες δαπάνες - Αναστολή πληρωμής - Αίτηση ακυρώσεως - Απόφαση καταχωρίσεως του προσφεύγοντος στην κεντρική βάση δεδομένων του συστήματος έγκαιρης ανίχνευσης και αποκλεισμού (EDES) - Πράξη που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί – Απαράδεκτο»

Το Γενικό Δικαστήριο αποφασίζει:

- 1) Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) Καταδικάζει την Epsilon International SA στα δικαστικά έξοδα.**